

วัวชนในบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: แนวทางใหม่ของเกษตรกรไทยในศตวรรษที่ 21*

BULLFIGHTING IN THE CONTEXT OF COMMUNITY ECONOMIC DEVELOPMENT: A NEW APPROACH FOR THAI FARMERS IN THE 21ST CENTURY

โสภา รักบำรุง*, ไพรัตน์ ฉิมหาด, พระวัชรพุทธิบัณฑิต (ปรีดา บัวเมือง), บุญวัตร ผิวขำ, ครองรัฐ ใจเรือง

Sopa rakbumroong*, Pairat Chimhad, Phra Vajraphutthibundit (Preeda Buamuang), Boonyawat Phewkham, Khrongrat Jairueang

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: Lek.r919@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของวัวชนในบริบทเศรษฐกิจชุมชน วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง และเสนอแนวทางใหม่ที่สามารถเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้สมัยใหม่ การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การส่งเสริมบทบาทของเยาวชน และการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เพื่อผลักดันวัวชนให้เป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในยุคไทยแลนด์ 4.0 อย่างแท้จริง วัวชนเป็นวัฒนธรรมพื้นถิ่นของภาคใต้ที่มีความสำคัญทั้งในเชิงสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจมาอย่างยาวนาน ไม่เพียงเป็นกีฬาพื้นบ้านเพื่อความบันเทิง หากยังเป็นทุนวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและระบบความเชื่อในสังคมเกษตรกรรม การเลี้ยงวัวชนมีรูปแบบเฉพาะที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับพิธีกรรมและวิถีชีวิต เช่น การเลือกพันธุ์วัว การดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพร และการฝึกซ้อมตามจารีตประเพณี นอกจากนี้ วัวชนยังมีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างสำคัญ โดยกลายเป็นอาชีพและแหล่งรายได้ของคนในชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเลี้ยง การซื้อขาย การจัดสนามแข่งขัน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการร่วมมือระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบการท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ทำให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระดับฐานรากอย่างมีนัยสำคัญ วัวชนจึงไม่เพียงเป็นวัฒนธรรม หากยังเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชน อย่างไรก็ตาม วัวชนในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความท้าทายหลากหลาย ทั้งจากกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมในเรื่องสวัสดิภาพสัตว์ การขาดมาตรฐาน และภาพลักษณ์ที่ผูกติดกับการพนัน อันส่งผลต่อความชอบธรรมทางสังคมของกิจกรรมวัวชน

คำสำคัญ: วัวชน, การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน, เกษตรกรไทย, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This study seeks to investigate the role of Wua Chon (bullfighting) within the framework of community-based economy, to analyze its socio-cultural transformations, and to propose innovative approaches that effectively link cultural capital with sustainable development. Particular emphasis is placed on the integration of indigenous knowledge with contemporary scientific understanding, the application of technology to enhance production efficiency, the active engagement of younger generations in cultural transmission, and the collaborative support of both governmental and private sectors. Collectively, these factors are positioned to transform Wua Chon into a dynamic driver of the grassroots economy in the context of Thailand 4.0. As an expression of intangible cultural heritage in Southern Thailand, Wua Chon embodies multifaceted significance across social, cultural, and economic dimensions. Beyond its role as a form of traditional entertainment, it functions as cultural capital that reflects community identity, agrarian cosmology, and local systems of belief. The breeding and training of fighting bulls illustrate the continuity of generational practices, wherein indigenous knowledge is embedded in rituals, medicinal practices-such as the use of herbal remedies-and customary methods of animal training. Economically, Wua Chon has evolved into a livelihood strategy and a source of income for diverse stakeholders, ranging from smallholder farmers to local entrepreneurs. Related activities-including cattle breeding, trade, competitive events, and cultural tourism-generate significant economic flows within the grassroots economy. Such activities are reinforced by networks of collaboration among farmers, local businesses, and public as well as private institutions, thereby positioning Wua Chon as a mechanism that fosters both economic resilience and community self-reliance. Nevertheless, in the twenty-first century, Wua Chon faces critical challenges that threaten its continuity and social legitimacy. These include the pressures of globalization, shifting societal attitudes regarding animal welfare, the absence of standardized management practices, and the persistent association with gambling. Addressing these challenges requires a reconfiguration of Wua Chon as a form of cultural economy that not only preserves local identity but also aligns with contemporary ethical frameworks and sustainable development imperatives.

Keywords: Bullfighting, Community Economic Development, Thai Farmers, The 21st Century

บทนำ

วัวชนมิใช่เพียงกิจกรรมพื้นบ้านเพื่อความบันเทิง หากแต่เป็นทุนวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของชุมชนภาคใต้มาอย่างยาวนาน วัวชนถือเป็นวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ พิธีกรรม และการดำรงชีวิตของคนใน

ชุมชนอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาหลังฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งวัวจะถูกปล่อยออกจากนาสู่การฝึกฝนเป็นวัวชนที่มีลีลาและลักษณะพิเศษ ทั้งยังได้รับคัดเลือกให้ประกอบพิธีบูชาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ (จรัญจันท์ภักขณา และผกาพรรณ สกุลมัน, 2550) วัวชนในฐานะวัตถุทางวัฒนธรรมจึงมีบทบาททั้งในด้านจิตวิญญาณและการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในเชิงวิถีชีวิต วัวชนเป็นศูนย์กลางที่ทำให้ครอบครัวและเครือญาติได้ร่วมแรงร่วมใจในการเลี้ยงดู แบ่งปันทรัพยากร และสืบทอดภูมิปัญญาการคัดเลือกพันธุ์วัว ขณะเดียวกันยังสะท้อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครัวเรือน ที่แม้เริ่มจากการใช้แรงงานในนา แต่ก็ค่อย ๆ ขยายบทบาทเป็นสินทรัพย์ที่สร้างรายได้และศักดิ์ศรีให้กับเจ้าของวัว

ในระดับเศรษฐกิจ วัวชนมีมูลค่าสูงในระบบเศรษฐกิจฐานรากโดยเฉพาะในจังหวัดภาคใต้ที่สนามวัวชนขยายตัวต่อเนื่อง กลายเป็นแหล่งสร้างรายได้จากการจำหน่ายวัวชน การดูแล การผสมพันธุ์ ตลอดจนการจัดการแข่งขันที่ดึงดูดผู้ชมจำนวนมาก วัวชนพันธุ์ดีบางตัวมีราคาสูงถึงหลักล้านบาท ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ในชุมชน ทั้งธุรกิจอาหาร ผู้ดูแลวัว และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ (อาคม เดชทองคำ, 2546) เครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชนจึงได้รับการขับเคลื่อนผ่านวัวชนในฐานะ “สัตว์เศรษฐกิจ” ที่เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมกับทุนทางการเงิน นอกจากมูลค่าที่สะท้อนผ่านการซื้อขายแล้ว วัวชนยังเป็น “ทุนทางสัญลักษณ์” ที่สร้างความภาคภูมิใจและสถานะทางสังคมของเจ้าของ การมีวัวชนพันธุ์ดีจึงไม่เพียงแต่สร้างกำไรทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นการสะท้อนบารมีและความสามารถในการจัดการทรัพยากรของครอบครัวและชุมชน ส่งผลให้เกิดระบบแลกเปลี่ยนและเครือข่ายทางสังคมที่เกื้อหนุนกันอย่างยิ่งยด

อย่างไรก็ตาม วัวชนในยุคปัจจุบันกำลังเผชิญความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และความคาดหวังใหม่จากสังคม เช่น ประเด็นเรื่องจริยธรรมสัตว์ การควบคุมการพนัน และการจัดการที่ยังขาดมาตรฐาน นอกจากนี้ยังมีช่องว่างระหว่างองค์ความรู้พื้นบ้านกับการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลให้วัวชนอาจสูญเสียบทบาททางวัฒนธรรม หากไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับยุคดิจิทัล (Vongpasith, V. V. , 2566) การพัฒนาอย่างยั่งยืนของวัวชนจึงต้องคำนึงถึงบริบทใหม่ที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ในเชิงวิถีชีวิต ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้คนรุ่นใหม่บางส่วนห่างเหินจากการเข้าร่วมกิจกรรมวัวชน และอาจมองว่าการเลี้ยงวัวชนเป็นภาระมากกว่ามรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้น การสร้างมูลค่าใหม่ เช่น การต่อยอดสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หรือการบูรณาการกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ อาจช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัวชนกับวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่ได้

บทความนี้มุ่งศึกษาวัวชนในฐานะทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพเชิงเศรษฐกิจของชุมชนภาคใต้ โดยวิเคราะห์ถึงบทบาทของวัวชนในระบบเศรษฐกิจฐานราก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และความท้าทายที่ต้องเผชิญในศตวรรษที่ 21 พร้อมเสนอแนวทางใหม่ที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นเข้ากับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์และเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับวัวชนให้กลายเป็นเครื่องมือของการพัฒนาเกษตรกรรมและเศรษฐกิจชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน (ชนาภา หันจางสิทธิ์, 2558) นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการทำความเข้าใจวัวชนในมิติของวิถีชีวิตร่วมสมัยที่ผสมผสานทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรม จิตวิญญาณ และเศรษฐกิจ เพื่อให้เห็นว่าวัวชนมิได้เป็นเพียง “กิจกรรมท้องถิ่น” แต่เป็นระบบความรู้และวิถีชีวิตที่สามารถปรับตัวเข้ากับการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ได้

วัวชนกับมรดกทางสังคมของวัฒนธรรมภาคใต้

วัวชนในภาคใต้ของไทยไม่เพียงแต่เป็นการละเล่นหรือกีฬาพื้นบ้าน หากแต่เป็นทุนวัฒนธรรมที่ฝังรากลึก

ในโครงสร้างสังคมและสะท้อนโลกทัศน์ของคนได้มาอย่างยาวนาน พิธีกรรม ความเชื่อ และการปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับวัชชนทำหน้าที่หล่อหลอมคุณค่าความกล้าหาญ ความอดทน และศรัทธาในพลังแห่งธรรมชาติ การเลี้ยงวัชชนยังเป็นสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานความรู้ด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน และการจัดการสัตว์เข้าด้วยกัน เช่น การใช้สมุนไพรบำรุงกำลัง การจัดคอกที่เหมาะสม หรือการตั้งชื่อวัชตามรอยตำหนิ สีขน และลักษณะเฉพาะเพื่อเสริมสิริมงคล (สมหมาย คล้ายบ้านใหม่, 2543) การดำรงอยู่ของวัชชนจึงเป็นมากกว่าความบันเทิง แต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าเศรษฐกิจได้จริงในระดับชุมชน ซึ่งวัชชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับห่วงโซ่มูลค่าที่หลากหลาย ตั้งแต่ต้นน้ำคือการเพาะเลี้ยง คัดเลือก และฝึกซ้อมวัช ไปจนถึงกลางน้ำอย่างการจัดการแข่งขันในสนามวัชชน และปลายน้ำคือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ตามมา เช่น การซื้อขายวัชพันธุ์ดีที่มีประวัติการชนโดดเด่นซึ่งมีราคาสูงถึงหลักแสนหรือหลักล้านบาท การค้าขายอาหารและบริการที่สนาม ตลอดจนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดึงดูดผู้คนทั้งในและนอกพื้นที่ แม้วัชชนจะเกี่ยวพันกับการพนันซึ่งสร้างข้อถกเถียงด้านสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการดำรงสายพันธุ์วัชพื้นเมือง การส่งเสริมภูมิปัญญาการเลี้ยงสัตว์ และการสร้างรายได้หมุนเวียนที่ช่วยให้เศรษฐกิจฐานรากมีความมั่นคงมากขึ้น (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2559)

ในอดีตวัชชนสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวิถีเกษตรกรรมและความเชื่อทางจิตวิญญาณ เกษตรกรจะปล่อยวัชให้หากินเองในทุ่ง และเมื่อวัชชนกันเองตามธรรมชาติ ชาวบ้านจะคัดเลือกตัวที่แสดงศักยภาพเด่นเพื่อเลี้ยงเป็นวัชชน การดูแลพึ่งพาภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น การใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพและความแข็งแรง ขณะเดียวกันวัชชนยังเกี่ยวพันกับพิธีกรรมบูชาเทวดา ผีไร้ผีนา และการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนการเพาะปลูก ซึ่งสะท้อนความเชื่อเรื่องการเชื่อมโยงมนุษย์-สัตว์-ธรรมชาติ (จรัญ จันทลักษณ์ และผกาพรรณ สกุลมัน, 2550) นอกจากนี้ ยังมีข้อสันนิษฐานว่าวัชชนได้รับอิทธิพลบางส่วนจากวัฒนธรรมตะวันตก โดยเฉพาะจากโปรตุเกสในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีการใช้วัชหรือสัตว์ใหญ่เป็นสื่อแสดงความกล้าหาญ ความแข็งแกร่ง และศักดิ์ศรี การผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้จึงค่อย ๆ ถูกปรับให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น จนเกิดเป็นรูปแบบวัชชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของภาคใต้

ปัจจุบันวัชชนได้ก้าวข้ามจากกิจกรรมพื้นบ้านไปสู่กิจกรรมเชิงพาณิชย์ที่สร้างมูลค่ามหาศาล แต่การเติบโตนี้ก็มาพร้อมกับความท้าทายหลายด้าน ทั้งประเด็นสิทธิสัตว์และจริยธรรมที่ถูกวิพากษ์ การพึ่งพารายได้จาก การพนันซึ่งอาจบิดเบือนคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงแรงกดดันจากกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่อาจลดทอนความหมายดั้งเดิมของวัชชน แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมจึงต้องมุ่งหาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์อัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าใหม่ โดยอาจบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้วิทยาศาสตร์ เช่น การยกระดับมาตรฐานการจัดการสุขภาพสัตว์ การคุ้มครองพันธุ์กรรมวัชชนพื้นเมืองผ่านการจัดทำทะเบียน การพัฒนาสนามแข่งขันที่โปร่งใสปลอดภัย และการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เล่าเรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของวัชชน (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2559) การก้าวไปในทิศทางนี้จะช่วยให้วัชชนยังคงเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสร้างสรรค์ ทั้งด้านเศรษฐกิจและการธำรงอัตลักษณ์ของชุมชนภาคใต้ในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น วัชชนในบริบทของชุมชนภาคใต้ไม่เพียงแต่มีบทบาททางกายภาพหรือเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่เป็น "ระบบวัฒนธรรม" ที่สะท้อนโลกทัศน์ของคนในท้องถิ่น การดำรงอยู่ของวัชชนคือการดำรงอยู่ของระบบความเชื่อ ทุนวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางสังคมที่สั่งสมผ่านกาลเวลา บ่อนวัชชนจึงไม่ใช่เพียงพื้นที่สำหรับการแข่งขัน แต่เป็นเวทีของการ

ประกาศตัวตนของชุมชนในบริบทของการเปลี่ยนแปลง ทั้งยังเป็นตัวอย่างของการต่อรองเชิงวัฒนธรรมระหว่างความดั้งเดิมกับความทันสมัย ที่ต้องอาศัยการจัดการอย่างมีวิสัยทัศน์เพื่อรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป วัวชนมิได้เป็นเพียงกิจกรรมพื้นฐาน หากแต่เป็นกลไกทางเศรษฐกิจที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นระบบจากระดับครัวเรือนไปสู่ระดับตำบล ทั้งในรูปของอาชีพหลัก อาชีพเสริม และธุรกิจเกี่ยวเนื่อง ในขณะที่ยังคงรักษารากทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อย่างกลมกลืน การพัฒนาศักยภาพของวัวชนจึงควรดำเนินไปอย่างมีทิศทาง โดยเน้นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้ระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน และตอบรับกับความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาเศรษฐกิจจากกิจกรรมวัวชน

วัวชนในภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงกีฬาเพื่อความบันเทิงหรือประเพณีท้องถิ่น หากแต่กลายเป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในลักษณะของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีมูลค่าเพิ่ม และศักยภาพในการพัฒนาเป็น “ทุนทางเศรษฐกิจ” และ “ทุนทางวัฒนธรรม” กิจกรรมวัวชนสามารถแตกแขนงออกไปสู่ผลิตภัณฑ์ บริการ และแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย แต่การพัฒนาในลักษณะนี้ยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทัศนคติของคนในพื้นที่ ทุนสนับสนุน และการจัดการเชิงระบบอย่างจริงจัง ดังนี้ 1) การต่อยอดวัวชนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการ การต่อยอดกิจกรรมวัวชนไปสู่ผลิตภัณฑ์และบริการเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัวชน โดยสามารถพัฒนาได้ในหลายรูปแบบ เช่น ผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่นในวันชนวัว เสื้อผ้าหรือของที่ระลึกที่มีภาพวัวชน สัญลักษณ์ประจำทีมหรือชื่อวัวชนชื่อดัง ไปจนถึงการออกแบบสินค้าที่สื่อสารถึงอัตลักษณ์วัวชนภาคใต้ในรูปแบบศิลปะร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการสร้างแบรนด์และต่อยอดวัวชนในลักษณะนี้ยังเป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากติดปัญหาทางทัศนคติและระบบสนับสนุนที่ยังไม่เป็นรูปธรรม ศรารุช แซ่ด่าน ให้สัมภาษณ์ว่า ความคิดในการพัฒนาแนวทางอื่นนอกเหนือจากการชนวัว เช่น การผลิตของที่ระลึก หรือสร้างแบรนด์วัวชนให้กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรม ยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง “เพราะทัศนคติของคนส่วนใหญ่ยังคงยึดกับรูปแบบดั้งเดิมของวัวชนที่เน้นการแข่งขันเพื่อเงินเต็มพั้นเป็นหลัก จึงไม่เห็นความสำคัญของการต่อยอดเชิงสร้างสรรค์” นอกจากนี้ ยังขาดหน่วยงานที่สนับสนุนด้านงบประมาณ การตลาด การฝึกอบรม และทุนเริ่มต้น ส่งผลให้แนวคิดดี ๆ ไม่สามารถพัฒนาเป็นรูปธรรมได้อย่างแท้จริง (ศรารุช แซ่ด่าน, 2567) ในทางกลับกัน (แหวตา วรรณศิริ, 2568) เสนอแนวคิดที่ลึกซึ้งขึ้น โดยมองว่าการยกระดับคุณค่าวัวชนเป็นกระบวนการเปลี่ยนจากการมองวัวชนเป็น “สัตว์กีฬา” ไปสู่ “ทรัพยากรทางเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้อย่างมั่นคงผ่านแนวคิด “Soft Power” ที่นำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น การเลี้ยงวัวพันธุ์ดี การพัฒนาแบรนด์ของกลุ่มเลี้ยงวัวชน หรือแม้แต่การสร้างภาพลักษณ์ของวัวชนให้เป็นตัวแทนภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้ในระดับประเทศหรือสากล (แหวตา วรรณศิริ, 2567) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวยังต้องอาศัยระบบสนับสนุนจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบบูรณาการ วัลลภ พรหมทอง ได้จำแนกรูปแบบการส่งเสริมที่อาจนำมาใช้ในบริบทนี้ได้ ได้แก่ วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคล เช่น การ

เยี่ยมบ้านเกษตรกรหรือให้คำปรึกษาส่วนตัว วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม เช่น การฝึกอบรม สาธิต การศึกษาดูงาน และวิธีการแบบมวลชน เช่น การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ จัดนิทรรศการ หรือแคมเปญสื่อสารสาธารณะผ่านโซเชียลมีเดีย ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นความสนใจและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนต่อการต่อยอดกิจกรรมวิสาหกิจให้เกิดผลในทางปฏิบัติ (วัลลภ พรหมทอง, 2559) 2) ศูนย์เรียนรู้ - แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจจากกิจกรรมวิสาหกิจคือการจัดตั้ง ศูนย์เรียนรู้ และ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ใช้วิสาหกิจเป็นศูนย์กลาง โดยนำเสนอวิสาหกิจในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงกิจกรรมที่มีการเติมพื้นที่หรือกีฬาเท่านั้น ศูนย์เรียนรู้สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการสาธิตวิธีการเลี้ยงวัวชน การสอนดูพันธุ์วัวดี การแสดงศิลปะท้องถิ่นในวันชนวัว รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ด้านไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับวัวชน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ฝังอยู่ในกลุ่มผู้เลี้ยงวัวมายาวนาน งานศึกษาของอ้อมใจ วงษ์มณฑา และคณะ ยังชี้ให้เห็นว่า วันชนวัวเป็นกิจกรรมขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วนทั้งเจ้าของวัว ผู้ดูแลวัว ผู้ชมการแข่งขัน และผู้ค้าขายอาหารเครื่องดื่ม จึงสามารถขยายกิจกรรมเหล่านี้ให้กลายเป็น “เทศกาลวัวชน” ที่มีการแสดงพื้นบ้าน ตลาดชุมชน และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ทั้งนี้จะช่วยสร้างรายได้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต (เจ้าของวัว เจ้าของสนาม) หรือผู้บริโภค (นักท่องเที่ยว ผู้ค้าขาย) ซึ่งสะท้อนว่า กิจกรรมวิสาหกิจสามารถทำให้เกิด “ระบบเศรษฐกิจวิสาหกิจ” ที่สร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (อ้อมใจ วงษ์มณฑา และคณะ, 2567) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ระบุว่า สถาบันทางเศรษฐกิจในระดับชุมชนไม่เพียงแต่สร้างรายได้ให้สมาชิกในสังคมเท่านั้นแต่ยังส่งเสริมให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ เช่น ผู้ผลิตของที่ระลึก มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือผู้ประกอบการ SME ที่เกี่ยวข้องกับแบรนด์วิสาหกิจ ซึ่งจะนำไปสู่เศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจในชุมชน ไม่เพียงส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นกระบวนการอนุรักษ์ความรู้ท้องถิ่นและสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนกับวัฒนธรรมของตนเอง เป็นการลดช่องว่างระหว่าง “กีฬาเชิงเติมพื้นที่” กับ “ทุนวัฒนธรรม” ซึ่งต้องอาศัยแนวทางพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) และการสร้างนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองบริบทท้องถิ่น สรุปได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจจากกิจกรรมวิสาหกิจจำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านจากกรอบคิดแบบเดิม ที่มองวิสาหกิจเป็นเพียงกีฬาหรือกิจกรรมเติมพื้นที่ ไปสู่แนวคิดแบบบูรณาการที่เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มจาก “ทุนวัฒนธรรม” สู่ “ทุนเศรษฐกิจ” ผ่านผลิตภัณฑ์ บริการ และศูนย์เรียนรู้เชิงวัฒนธรรม การผลักดันแนวทางนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อเปลี่ยนทัศนคติ สร้างโอกาส และยกระดับคุณค่าของวิสาหกิจให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนและ 3) กรณีศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจจากกิจกรรมวิสาหกิจ: ชุมชนบ้านในหมง ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนบ้านในหมงถือเป็นตัวอย่างของการพัฒนากิจกรรมวิสาหกิจจากกีฬาพื้นบ้านสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทางบูรณาการหลายด้าน ได้แก่ การส่งเสริมด้านเงินทุน เช่น การจัดหาเงินสำหรับขยายพันธุ์และสร้างสนามฝึกซ้อม, การส่งเสริมองค์ความรู้ ผ่านการเผยแพร่ข้อมูลทั้งรูปแบบสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ รวมถึงการรวบรวมองค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกในวงกว้าง นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงวัวชน เพื่อสร้างการรวมกลุ่มอาชีพ แลกเปลี่ยนพันธุ์ สร้างกิจกรรมเศรษฐกิจต่อเนื่อง เช่น การปลูกหญ้าเลี้ยงวัว การจำหน่ายอุปกรณ์ และการจ้างแรงงานในชุมชน ส่วนด้าน การบริหารจัดการ กลุ่มได้มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน มีการวางแผนฝึกซ้อมและพัฒนา

สายพันธุ์ ตลอดจนเชื่อมโยงกับเครือข่ายในระดับจังหวัดเพื่อขยายตลาดและสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนกรณีของบ้านในหมงจึงแสดงให้เห็นว่า หากชุมชนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ ทุนวัฒนธรรม และการบริหารจัดการที่เป็นระบบ กิจกรรมว้าวชนสามารถพัฒนาเป็นฐานเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งได้อย่างแท้จริง โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้ควบคู่กัน (ฐาปวุฒิ โชติเชย และคณะ, 2565)

ความท้าทายในการพัฒนาว้าวชนในบริบทใหม่

การพัฒนาว้าวชนในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายที่หลากหลายทั้งในด้านจริยธรรม กฎหมาย และการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อว้าวชนได้เปลี่ยนสถานะจากการเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ดำรงอยู่ในระดับชุมชนสู่การเป็นกิจกรรมกึ่งพาณิชย์ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง มีการลงทุน เลี้ยงดู ฝึกฝน และจัดการแข่งขันในระดับที่ซับซ้อนมากขึ้น ภายใต้บริบทใหม่นี้การดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของว้าวชนจึงไม่อาจพึ่งพาความนิยมจากสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรม กฎหมาย และการจัดการที่มีมาตรฐานสากลรองรับด้วย (ณรงค์ แก้วเฉย และ ผกาพรรณ สุกุลมัน, 2543)

หนึ่งในประเด็นสำคัญที่สร้างแรงกดดันต่อการพัฒนาว้าวชนในยุคปัจจุบัน คือ ประเด็นด้านจริยธรรมและสวัสดิภาพสัตว์ โดยเฉพาะในบริบทที่สังคมไทยและนานาชาติให้ความสำคัญกับ “สิทธิสัตว์” และ “คุณภาพชีวิตของสัตว์” มากยิ่งขึ้น ซึ่งองค์การพิทักษ์สัตว์แห่งโลกประเทศไทย ได้นำเสนอแนวคิด “เสรีภาพทั้งห้า” (Five Freedoms) เพื่อกำหนดกรอบจริยธรรมในการดูแลสัตว์ ซึ่งครอบคลุมทั้งการจัดการอาหารและน้ำที่เพียงพอ การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การรักษาเมื่อสัตว์บาดเจ็บ การเปิดโอกาสให้สัตว์ได้แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ และการป้องกันความทุกข์ใจหรือความกลัว หลักการเหล่านี้เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับบริบทของว้าวชน อาจพบข้อขัดแย้งที่สำคัญ เนื่องจากการฝึกว้าวให้พร้อมชน มักต้องผ่านกระบวนการควบคุมพฤติกรรม การแยกตัวออกจากฝูง และการเผชิญกับความเครียดในช่วงแข่งขัน ซึ่งอาจละเมิดเสรีภาพบางประการของสัตว์โดยไม่ตั้งใจ แม้ว่าเจ้าของว้าวชนจำนวนมากจะให้ความสำคัญกับสุขภาพและคุณภาพชีวิตของว้าวชนอย่างจริงจัง แต่ก็ยังไม่มีมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์ที่ชัดเจนและครอบคลุมในสนามชนว้าวที่อยู่ในระดับท้องถิ่นทั่วประเทศ (องค์การพิทักษ์สัตว์แห่งโลกประเทศไทย, 2568)

นอกจากนี้ ความท้าทายด้านกฎหมายและการจัดระเบียบการแข่งขัน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาว้าวชนในทิศทางที่ยั่งยืน ปัจจุบันแม้ว่ากีฬาว้าวชนจะได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งจากภาครัฐ โดยเฉพาะผ่านกฎกระทรวง ฉบับที่ 46 (พ.ศ. 2567) ที่ออกตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 (2567) ซึ่งกำหนดให้มีการออกใบอนุญาตในการจัดการแข่งขันว้าวชน โดยอยู่ภายใต้การดูแลของกรมการปกครอง แต่ในทางปฏิบัติยังมีปัญหาในการบังคับใช้และควบคุมสนามชนว้าวให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะบ่อนหรือสนามว้าวชนที่ไม่ได้รับอนุญาตหรือดำเนินการโดยไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับกติกา การเดิมพัน และความปลอดภัยของสัตว์และผู้เกี่ยวข้อง (กฎกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ 46), 2567) ออกตามความในพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478., 2567) ขณะเดียวกัน พ.ร.บ.ป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ได้กล่าวว่า แม้จะเป็นกรอบกฎหมายสำคัญที่บังคับใช้กับผู้เลี้ยงสัตว์ทุกประเภท แต่ก็ยังไม่มีแนวปฏิบัติเฉพาะสำหรับกรณีของว้าวชน ซึ่งอยู่ในจุดก้ำกึ่งระหว่าง "กีฬาพื้นบ้าน" กับ "กิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อสัตว์" จึงเกิดช่องว่างทางกฎหมายที่ทำให้ผู้จัดหรือเจ้าของว้าวชนบางรายยังคงดำเนินกิจกรรมโดยไม่มีแนวทางชัดเจนรองรับ (พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557, 2557)

ในด้านของการบริหารจัดการแบบมีอาชีพก็เป็นอีกประเด็นที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจในระยะยาว ปัจจุบันพบว่าผู้ประกอบการสนามแข่งขันหรือแม้แต่เจ้าของวิสาหกิจจำนวนมากยังขาดความรู้ด้านการจัดการสต็อก การดูแลสุขภาพ การตลาด การจัดการฝูงวัวอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงความรู้ทางด้านธุรกิจและการสร้างมูลค่าเพิ่มจากกิจกรรมวิสาหกิจ ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานในเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้หรือการท่องเที่ยวเชิงวิถีวิสาหกิจ ขาดองค์ความรู้และการจัดการอย่างเป็นระบบนี้ ทำให้ศักยภาพของวิสาหกิจในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของท้องถิ่นยังไม่สามารถถูกนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่

ดังนั้น หากจะผลักดันวิสาหกิจให้สามารถดำรงอยู่ในฐานะทั้งกีฬา พื้นที่วัฒนธรรม และกิจกรรมเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องเผชิญและแก้ไขความท้าทายทั้งสามด้านนี้อย่างรอบด้าน โดยการส่งเสริมความรู้ด้านจริยธรรมและสวัสดิภาพสัตว์ให้กับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด การปรับปรุงกฎหมายให้ชัดเจน ทันสมัย และมีกรบังคับใช้อย่างทั่วถึง และการพัฒนาศักยภาพในการจัดการแบบมีอาชีพผ่านระบบการฝึกอบรม สนับสนุนทางวิชาการ และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคการศึกษาอย่างจริงจัง

การจัดการภูมิปัญญาสู่วิถีวัฒนธรรมวิสาหกิจอย่างยั่งยืน

การส่งเสริมวิสาหกิจในฐานะองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับทั้งบริบทวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสนับสนุนจากภาครัฐและท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการยกระดับวิสาหกิจจากกิจกรรมพื้นบ้านสู่มิติของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างมีแบบแผน ความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และหน่วยงานด้านวัฒนธรรม สามารถส่งเสริมให้เกิดสนามวิสาหกิจที่ได้มาตรฐาน มีการกำกับดูแลด้านจริยธรรม และจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งจะช่วยลดการผูกติดวิสาหกิจกับการพนัน และเปลี่ยนให้กลายเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่สร้างรายได้ได้อย่างยั่งยืนให้กับชุมชน

นอกจากนั้น การยกระดับองค์ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจจำเป็นต้องประสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่อย่างเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับแนวคิดของชนาภา หันจางสิทธิ์ ที่เสนอว่า การเพิ่มผลผลิตควรดำเนินควบคู่กันทั้งในเชิงวิทยาศาสตร์ (เน้นประสิทธิภาพ ทรัพยากร และเทคโนโลยี) และในเชิงสังคม (เน้นทัศนคติและความร่วมมือ) สำหรับวิสาหกิจ องค์ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับการเลี้ยงวัว เช่น การเลือกพันธุ์ การดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพร หรือการฝึกวัวก่อนชน ควรถูกจัดระบบ รวบรวม และพัฒนาเป็น “ฐานข้อมูลความรู้” ควบคู่กับการส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีใหม่ เช่น การใช้เซนเซอร์ติดตามสุขภาพวัว การใช้ GPS เพื่อควบคุมการเคลื่อนไหว หรือการวิเคราะห์ข้อมูลสายพันธุ์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจให้มีศักยภาพสูงขึ้นตามหลักเกษตรแม่นยำ (Precision Agriculture) และเกษตรปราดเปรื่อง (Smart Farming) (ชนาภา หันจางสิทธิ์, 2558)

หลักการเกษตรสมัยใหม่เหล่านี้ ซึ่งสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดพังงา ได้เสนอไว้ สามารถประยุกต์ใช้กับการเลี้ยงวัวเพื่อเพิ่มคุณภาพสายพันธุ์ ลดต้นทุน และสร้างความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เช่น การวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการในหญ้าและอาหารสัตว์ที่เหมาะสมกับวัวแต่ละสายพันธุ์ การวางแผนเลี้ยงวัวอย่างมีข้อมูลรองรับ และการควบคุมสุขภาพสัตว์ด้วยระบบสารสนเทศ ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถส่งต่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ผ่านระบบการศึกษาและการฝึกอบรมเฉพาะด้าน (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดพังงา, 2567)

การส่งเสริมบทบาทของเยาวชนและการศึกษาในกระบวนการอนุรักษ์วิสาหกิจมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า

ด้านอื่น เยาวชนคือผู้สืบทอดวัฒนธรรมในระยะยาว และเป็นกำลังสำคัญในการปรับเปลี่ยนมุมมองของสังคมจากการมองวัยรุ่นเป็นการพหุนัย มาเป็นการมองในฐานะวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่มีศักยภาพ การบูรณาการเรื่องวัยรุ่นเข้ากับหลักสูตรการเรียนรู้ในโรงเรียนท้องถิ่น การจัดเวิร์กช็อปชุมชน การสร้างศูนย์เรียนรู้วัยรุ่นระดับตำบล หรือแม้แต่การส่งเสริมการทำวิจัยเยาวชน (Youth Participatory Action Research) จะช่วยให้คนรุ่นใหม่ได้แสวงหาความรู้ใหม่จากทั้งภายในและภายนอก อันสอดคล้องกับแนวคิดของ Marquardt เกี่ยวกับ “การแสวงหาความรู้และการสร้างความรู้” ในองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยเยาวชนจะไม่เพียงเรียนรู้จากผู้ใหญ่ แต่ยังมีบทบาทในการสร้างนวัตกรรมวัฒนธรรมผ่านการตั้งคำถาม วิจัย ทดลอง และพัฒนาแนวทางการเลี้ยงวัยรุ่นอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (Marquardt, M. J., 2002)

การส่งเสริมวัยรุ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนในสังคมปัจจุบัน จำเป็นต้องวางแผนเชิงระบบที่เชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยสามารถดำเนินการใน 5 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐและท้องถิ่น ภาครัฐควรมีบทบาทกำกับดูแลสนามวัยรุ่นให้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมมากกว่าการพหุนัย พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ เช่น การจัดนิทรรศการวัยรุ่น งานเทศกาลท้องถิ่น หรือโปรแกรมเรียนรู้ในชุมชน
2. การรวบรวมและจัดระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับวัยรุ่น เช่น วิธีการเลี้ยง การฝึก และการดูแลด้วยสมุนไพร ควรถูกรวบรวม จัดหมวดหมู่ และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วม โดยใช้แนวทางการจัดการความรู้ (KM) เพื่อเชื่อมโยงทั้งแหล่งความรู้ภายในและภายนอกชุมชน
3. การผสมผสานองค์ความรู้สมัยใหม่และเทคโนโลยี การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น GPS, GIS และเซนเซอร์ด้านสุขภาพสัตว์ รวมถึงการวิเคราะห์สายพันธุ์ตามแนวคิด Smart Farm และเกษตรแม่นยำ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงวัยรุ่นและลดต้นทุนในระยะยาว
4. การพัฒนาบทบาทเยาวชนและระบบการศึกษา การบูรณาการวัยรุ่นเข้าสู่การเรียนในโรงเรียน การจัดกิจกรรมเรียนรู้แบบลงมือทำ (Active Learning) และการสนับสนุนให้เยาวชนวิจัยเรื่องวัยรุ่นในพื้นที่ จะช่วยสร้างทัศนคติที่ดีและส่งต่อวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่
5. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วน การส่งเสริมวัยรุ่นอย่างยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ ชุมชน นักวิชาการ และเยาวชน เพื่อผลักดันให้วัยรุ่นเป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรม ที่สร้างทั้งรายได้และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น

สรุป

“วัยรุ่น” ในบริบทของภาคใต้ของไทย มิได้เป็นเพียงกิจกรรมกีฬาพื้นบ้านเพื่อความบันเทิงเท่านั้น หากแต่ได้หล่อหลอมความเป็นอยู่และอัตลักษณ์ของชุมชนมาอย่างยาวนาน วัยรุ่นสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ ผ่านพิธีกรรมและความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ผลลัพธ์ที่ปรากฏในด้านวัฒนธรรมคือการคงอยู่ของโลกทัศน์แบบสังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันกับความอุดมสมบูรณ์ของวิถีชีวิต การชนวัยจึงเป็นมากกว่าการแข่งขัน แต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่หล่อเลี้ยงความศรัทธา ความสามัคคี และความภาคภูมิใจร่วมของคนในชุมชน ในเชิงเศรษฐกิจ วัยรุ่นได้กลายเป็น “สัตว์เศรษฐกิจ” ที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจฐานราก เกษตรกรและผู้ประกอบการท้องถิ่นสามารถสร้างรายได้จากการเลี้ยง การซื้อขาย การผสมพันธุ์ และการจัดการแข่งขันที่ดึงดูด

ผู้คนจากทั้งในและนอกพื้นที่ ส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ตั้งแต่ธุรกิจอาหาร การจ้างงานผู้ดูแลวัว ไปจนถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัวชนพันธุ์ดีบางตัวมีมูลค่าสูงถึงหลักล้านบาท สะท้อนถึงพลังทางเศรษฐกิจที่วัวชนสร้างขึ้นในระดับครัวเรือน ตำบล และจังหวัด ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือชุมชนมีเศรษฐกิจหมุนเวียนที่เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมเข้ากับทุนการเงิน เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในมิติใหม่ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกัน วัวชนยังเป็นพื้นที่สร้างสังคมการเรียนรู้ที่ผูกพันระหว่างรุ่น คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นเก่า ผ่านการดูแลวัวชน พิธีกรรม และกระบวนการเลี้ยงดู ซึ่งไม่เพียงแต่สืบทอดความรู้ แต่ยังปลูกฝังความภาคภูมิใจในรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง ผลลัพธ์ในเชิงสังคมคือการสร้างสายสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชนที่เหนียวแน่นมากขึ้น อีกทั้งยังเปิดพื้นที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนารดกทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ไม่อาจมองข้ามได้ วัวชนกำลังเผชิญแรงกดดันจากกระแสโลกาภิวัตน์ ประเด็นด้านจริยธรรมสัตว์ การควบคุมการพนัน ตลอดจนทัศนคติจากสังคมภายนอกที่อาจมองวัวชนในแง่ลบ นอกจากนี้ ช่องว่างระหว่างภูมิปัญญาพื้นบ้านกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้วัวชนเสี่ยงต่อการสูญเสียบทบาทเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ หากไม่มีการปรับตัว ผลลัพธ์ที่ตามมาคือการเสื่อมถอยของทุนวัฒนธรรมและความอ่อนแอทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนของวัวชนจึงต้องอาศัยแนวทางใหม่ที่บูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์คือการยกระดับวัวชนสู่ “เศรษฐกิจวัฒนธรรม” ที่สามารถแข่งขันและดำรงอยู่ได้ในโลกปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การนำระบบข้อมูลมาจัดการเลี้ยงวัวชนอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ การพัฒนาแบรนด์วัวชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และการวางระบบเศรษฐกิจฐานรากแบบครบวงจร นอกจากนี้ การกำหนดนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงกรอบจริยธรรม และการสร้างภาพลักษณ์ที่เหมาะสมต่อสังคมวงกว้าง จะช่วยให้วัวชนสามารถก้าวข้ามข้อครหาและพัฒนาอย่างมั่นคง ในเชิงวิชาการ วัวชนถือเป็นกรณีศึกษาที่มีคุณค่าทั้งด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ และวัฒนธรรมศึกษา นักวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาปรากฏการณ์ เศรษฐกิจวัฒนธรรม (Cultural Economy) ที่เกิดจากการผสมผสานทุนวัฒนธรรมเข้ากับทุนเศรษฐกิจ เพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังเป็นประเด็นที่เปิดพื้นที่ให้นำแนวคิดทางเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการพัฒนาที่ยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน อีกทั้งยังสามารถพัฒนาเป็นองค์ความรู้เชิงเปรียบเทียบับวัฒนธรรมกีฬาพื้นบ้านในต่างประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ในมิติของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ ท้ายที่สุด ผลลัพธ์สำคัญของการพัฒนาวัวชนคือ การคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของเยาวชน จะทำให้วัวชนมิได้เป็นเพียงกิจกรรมในท้องถิ่นอีกต่อไป แต่เป็นระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพในการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรม และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชนภาคใต้ในอนาคต ทั้งยังสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาในเชิงวิชาการ เพื่อขยายองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการได้อย่างกว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ 46). (2567). ออกตามความในพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 141 ตอนที่ 63 ก หน้า 1-2 (10 ตุลาคม 2567).

- จรัญ จันทลักขณา และผกาพรรณ สุกุลมัน. (2550). ภูมิปัญญาชาวบ้าน และสำนวนไทยจากไร่เนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสริมมิตร.
- ชนาภา หันจางสิทธิ์. (2558). สร้างและวิเคราะห์งบการเงินด้วย Excel ฉบับมืออาชีพ. นนทบุรี: ไอดีซี.
- ฐาปวุฒิ โชติเชย และคณะ. (2565). องค์ความรู้ในการเลี้ยงวัวชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านในหมง ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์, 5(1), 50-68.
- ณรงค์ แก้วเฉย และ ผกาพรรณ สุกุลมัน. (2543). กฎ กติกา กีฬาชนวัว. ใน จรัญ จันทลักขณา และผกาพรรณ สุกุลมัน (บรรณาธิการ). ใน วัวชนกับคนใต้ (หน้า 150-187). กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557. (2557). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอนที่ 70 ก หน้า 1-9 (27 ธันวาคม 2557).
- รงค์ บุญสวยขวัญ. (2559). การเมืองของการพนันวัวชนภาคใต้. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 8(3), 241-264.
- วัลลภ พรหมทอง. (2559). เกษตรทฤษฎีใหม่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช.
- แววตา วรรณศิริ. (18 ม.ค. 2568). การยกระดับคุณค่าวัวชน. (โสภา รักบำรุง, ผู้สัมภาษณ์)
- ศราวุธ แซ่ด่าน. (25 ธ.ค. 2567). คนรุ่นใหม่ในวงการวัวชน. (โสภา รักบำรุง, ผู้สัมภาษณ์)
- สมหมาย คล้ายบ้านใหม่. (2543). วัวชนกับคนใต้ ระบบการเลี้ยงวัวในภาคใต้และลักษณะบางประการของวัวชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดพังงา. (2567). แนวทางการยกระดับเกษตรกรไทย ด้วยการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่. เรียกใช้เมื่อ 2 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.opsmoac.go.th/phangnga-local_wisdom-preview-421391691896
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลกประเทศไทย. (2568). เสรีภาพทั้งห้า: กรอบแนวคิดเพื่อสวัสดิภาพสัตว์ความเจ็บปวดที่สัตว์ไม่สามารถพูดได้. เรียกใช้เมื่อ 2 กรกฎาคม 2568 จาก <https://www.worldanimalprotection.or.th/news-blogs-pressrelease/news/animal-welfare/>
- อ้อมใจ วงษ์มณฑา และคณะ. (2567). วิถีชีวิตตามพิธีกรรมและความเชื่อของคนเลี้ยงวัวชน กรณีศึกษา ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(10), 299-309.
- อาคม เดชทองคำ. (2546). ตัวตนของคนใต้. มุมมองผ่านงานวิจัยหัวเชือกวัวชน. วารสารปาริชาติ, 15(2), 33-42.
- Marquardt, M. J. (2002). Building the learning organization. A systems approach to quantum improvement and global success. New York: McGraw-Hill.
- Vongpasith, V. V. (2566). แนวทางการพัฒนาเกษตรกรไทยสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ 4.0 บ้านลำแดง ต.หันตะเภา อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 8(1), 70-85.